

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ
«ΕΠΙΚΑΙΡΟΠΟΙΗΣΗ ΓΝΩΣΕΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ
ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΗΛΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΗΛΙΚΗ ΖΩΗ.» της
πράξης «ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ
ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΗΛΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΗΛΙΚΗ ΖΩΗ »

Δράση Δ2: Προετοιμασία – Παραγωγή Εκπαιδευτικού υλικού

Π.2.1: Εκπαιδευτικό υλικό

Διδάσκουσα: Χριστίνα Συριοπούλου, Λέκτορας

Θεματική ενότητα: Διαμόρφωση του εαυτού, της αυτοαντίληψης, της αυτοεκτίμησης και της προσωπικής ταυτότητας των ατόμων με αναπηρία

Θεσσαλονίκη, 2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής

Δρ ΣΥΡΙΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΙΣΤΙΝΑ

Λέκτορας

Πρόγραμμα 2015

**Διαμόρφωση του εαυτού, της αυτοαντίληψης, της αυτοεκτίμησης και της
προσωπικής ταυτότητας των ατόμων με αναπηρία (αμα)**

Η διαμόρφωση της ταυτότητας των αμα στην Ειδική Αγωγή

Η κοινωνική και προσωπική ταυτότητα είναι δυνατόν να γίνουν κατανοητές αν τις εξετάσουμε σε σχέση με ότι ο Erikson (1968) ονόμασε ταυτότητα του «εγώ» ή «βιωμένη» ταυτότητα, δηλαδή την υποκειμενική αίσθηση της κατάστασης που αποκτά το άτομο, ως αποτέλεσμα της κοινωνικής αλληλεπίδρασης που δέχεται. Η πολιτική της κοινωνικής περιθωριοποίησης των αμα οδήγησε στην αντίληψη ότι τα άτομα με ειδικές ανάγκες είναι ανήμπορα. Τα άτομα αυτά έως τη θεσμοθέτηση του νόμου 1143/1981 και κυρίως του νόμου 1566/85 δεν συμμετείχαν στην εκπαιδευτική και κατά συνέπεια στην παραγωγική διαδικασία, για το λόγο αυτό αποτελούσαν αντικείμενο φιλανθρωπίας από ιδιώτες και κοινωνικό στίγμα για την οικογένειά τους. Η λειτουργία ιδρυμάτων που σκοπό είχε τη φύλαξή τους και την κοινωνική τους απομάκρυνση οδηγούσε στη δημιουργία προκαταλήψεων. Οι γονείς είχαν κυρίως την ευθύνη για τη φύλαξη των παιδιών.

Η ορολογία «*δυσπροσάρμοστα*», «*ανώμαλα*», «*αποκλίνοντα από το φυσιολογικό*» που περιλαμβανόταν στα επίσημα κρατικά έγγραφα σκιαγραφούσε τον κοινωνικό ρόλο των ατόμων αυτών. Τα άτομα εγκλωβισμένα στην κρατικά θεσμοθετημένη ετικέτα τους ταυτίζονταν με αυτή και υποδύονταν το ρόλο που τους ανέθεταν, διαμορφώνοντας ανάλογα κίνητρα. Η παραπάνω ορολογία, συναντάται στο νόμο 1143/1981 ο οποίος αποτελεί την πρώτη θεσμοθετημένη, όχι αποσπασματική και τοπικού χαρακτήρα, κρατική μέριμνα για Ειδική Αγωγή. Ο νόμος 1566/85 χρησιμοποιεί τον όρο άτομα με ειδικές ανάγκες ενώ στη συνέχεια ο νόμος 2817/2000 τον αντικατέστησε με τον όρο άτομα με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, ο οποίος περιγράφει και τους σκοπούς της σύγχρονης Ειδικής Αγωγής. Σήμερα η Ειδική Αγωγή ενδιαφέρεται για την εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση των ατόμων ανεξάρτητα από τις

όποιες δυσκολίες. Επιδιώκει μέσα από εξατομικευμένες προσεγγίσεις για κάθε μαθητή την καλλιέργεια των όποιων δεξιοτήτων και δυνατοτήτων διαθέτει. Η επίσημη πολιτική δεν αντιμετωπίζει τα άτομα ως παθητικούς δέκτες φιλανθρωπικής βοήθειας αλλά ως ενεργά μέλη της κοινωνίας. Οι αλλαγές στην ορολογία αντικατοπτρίζουν και την αλλαγή στην κοινωνική φιλοσοφία για το ρόλο των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Ο Mead(1968) αναφέρει ότι οι ετεροπροσδιορισμοί μέσω κοινωνικών αλληλεπιδράσεων μετασχηματίζονται προοδευτικά σε αυτοπροσδιορισμούς. Έτσι η κοινωνική στάση απέναντι στην αναπηρία και την Ειδική Αγωγή μετασχηματίζεται σε θετικό ή αρνητικό αυτοπροσδιορισμό των ατόμων και των γονέων τους. Επιπλέον, ο Luckmann(1966) αναφέρει ότι η αντίληψη που έχουν σχηματίζει οι άλλοι για εμάς και ο τρόπος που μας αντιμετωπίζουν προοδευτικά μετασχηματίζονται σε αυτοαντίληψη, την οποία πλέον βιώνουμε και μέσα από την οποία δραστηριοποιούμαστε κοινωνικά (Λεονταρή, 1998).

Γενικά, τα συστήματα κατηγοριοποίησης των ατόμων με ειδικές ανάγκες έχουν δεχθεί κριτική σε πολλές χώρες. Αν και υπάρχουν υποστηρικτές της κατηγοριοποίησης που πιστεύουν ότι μέσα από την θεσμοθέτηση της κατηγοριοποίησης προστατεύονται τα δικαιώματα των αμα για εκπαίδευση και κοινωνική μέριμνα, σε όλο και περισσότερες χώρες της UNESCO σταδιακά καταργούνται τα συστήματα κατηγοριοποίησης των αμα και με τον τρόπο αυτό δίνεται έμφαση στις ιδιαίτερες, ατομικές ανάγκες που έχει κάθε μαθητής στην εκπαίδευση (Πολυχρονοπούλου, 1995). Η κατηγοριοποίηση δεν διευκολύνει την εκπαιδευτική και κοινωνική συμπερίληψη. Επίσης προβάλλει τις δυσκολίες του μαθητή και όχι τις δυνατότητές του. Η κατηγοριοποίηση προβάλλει το ιατρικό πρότυπο αξιολόγησης των παιδιών ενώ αντίθετα στην εκπαίδευση το ενδιαφέρον είναι η καλλιέργεια των όποιων δυνατοτήτων του μαθητή ανεξάρτητα από τις δυσκολίες του. Οδηγεί στην ετικετοποίηση, στη διαίωνιση του κοινωνικού στίγματος και των κοινωνικών προκαταλήψεων.

Επιπλέον, κατηγοριοποίηση σημαίνει ότι εκ των προτέρων είναι γνωστός ο τρόπος που κοινωνικά θα ενταχθεί το άτομο και του περιορίζονται οι δυνατότητες για δυναμικές αλλαγές της κοινωνικής του εικόνας. Σύμφωνα με τις θεωρητικές αναλύσεις της κοινωνικής ψυχολογίας «*η δομή του εσωτερικού λειτουργικού περιβάλλοντος του ατόμου εμφανίζεται ως συστήματος συνάρθρωσης του ατομικού και του κοινωνικού, της προσωπικότητας και του πολιτισμού*» (Zavalloni & Louis-Guerin,1996 σ.13). Με αυτό τον τρόπο υπάρχει ο κίνδυνος να μειωθούν οι προσδοκίες των δασκάλων και έτσι τα κίνητρα των μαθητών για μάθηση. Έτσι ελαττώνεται η αυτοεκτίμηση του ατόμου και δημιουργείται η εντύπωση ότι το πρόβλημα είναι μόνιμο και το άτομο με ειδικές ανάγκες δεν μπορεί να βελτιωθεί (Συριοπούλου Δελλή, 2005).

Η κατηγοριοποίηση των σχολείων επίσης, σημαίνει ότι το παιδί εντάσσεται σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα από μικρή ηλικία. Ο μαθητής παίρνει απολυτήριο από ένα σχολείο «ειδικό». Έτσι περιορίζεται στο μαθητή το δικαίωμα της ελεύθερης προσπάθειας για επίτευξη προσωπικών κοινωνικών και επαγγελματικών στόχων.

Οι μαθητές διαμορφώνουν κίνητρα σύμφωνα με τις προσδοκίες του κοινωνικού περιβάλλοντος με σημαντικότερα πρόσωπα σε αυτό, τα μέλη της οικογένειας και τους εκπαιδευτικούς. Το κοινωνικό περιβάλλον καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τα πρότυπα, τις νόρμες, τους κανονιστικούς κώδικες μιας δομημένης κοινωνίας. Ο μαθητής πρέπει να μπορεί ελεύθερα να αποδεχθεί ή να απορρίψει κάποια από τα δομικά αυτά συστατικά μέσα από την ταύτιση ή όχι και τελικά να διαμορφώσει την δική του ταυτότητα. Αρχικά ο μαθητής καθοδηγείται από την οικογένεια και στη συνέχεια από το σχολείο— δηλαδή τα μέλη του παιδικού βίου— και από το περιβάλλον δηλαδή η ομάδα στην οποία ανήκει ο μαθητής. Αν οι κρίσεις από τις συγκρούσεις ανάμεσα στα “πρέπει” και τα “θέλω” ξεπεραστούν ομαλά το άτομο μεταβαίνει από το ένα στάδιο στο άλλο, μέχρι την τελική διαμόρφωση της ταυτότητας του “εγώ”.

Οι νόμοι 2817/2000 και 3699/2008 υπερασπίζεται την πολιτική της εκπαιδευτικής συμπερίληψης ατόμων με και χωρίς ειδικές ανάγκες σε ενιαίες δομές και προτείνει τη λειτουργία του «*Ενός Σχολείου για όλους*». Έτσι γίνεται η θεσμοθέτηση ενός άλλου συστήματος συλλογικής συνείδησης δηλαδή ένα «*σύστημα των πεποιθήσεων και συναισθημάτων που μοιράζονται τα μέλη μιας κοινωνίας*» όπως αναφέρει ο Durkheim καλλιεργείται. (Zavalloni & Louis-Guerin, 1996 σ.26). Η φιλοσοφία του νόμου βασίζεται στο ότι οι σχέσεις μεταξύ ατόμων με διαφορετικές ικανότητες θα πρέπει να καλλιεργούνται από μικρή ηλικία ώστε να υπάρχει στο μέλλον κοινωνική αλληλοαποδοχή και επαγγελματική συνεργασία. Τη φιλοσοφία αυτή διαμόρφωσαν τόσο οι δραστικές αλλαγές στη διαδικασία της εκπαίδευσης όσο και η σύγχρονη μορφή των παραγωγικών δυνάμεων.

Ο όρος «*άτομα με ειδικές ανάγκες*» σύμφωνα με τον πρόσφατο νόμο σημαίνει τα άτομα τα οποία έχουν ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Όμως ο όρος τείνει να γίνει συγκεκριμένος στην περίπτωση ατόμων που απλώς δεν είναι ενταγμένα στις πολύπλευρες δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής ίσως γιατί δε θέλουν, γιατί διστάζουν, γιατί συνειδητά ή υποσυνείδητα δεν νιώθουν ικανά. Κατά πόσο θα πρέπει τα άτομα αυτά να ενταχθούν στα άτομα με αναπηρία δεν φαίνεται να έχει κάποιος το κριτήριο για να το αξιολογήσει.

Επιπλέον, ο όρος αμα τείνει να διευρύνεται περιλαμβάνοντας μετακινούμενους πληθυσμούς, αλλοδαπούς με κυρίως γλωσσολογικά, και κοινωνικό-οικονομικά προβλήματα.

Τα ατομικά προγράμματα εκπαίδευσης και αξιολόγησης που χρησιμοποιούνται στην Ειδική Αγωγή σκοπό έχουν την κατάκτηση μικρών διαβαθμισμένων στόχων ώστε οι μαθητές να βελτιώσουν την αυτοαντίληψή τους, να τολμούν να προσπαθούν μέσα στο σχολείο, να μην αποτυγχάνουν και απογοητεύονται. Οι γονείς παράλληλα νιώθουν εμπιστοσύνη για το σχολείο και τους εκπαιδευτικούς και αναγνωρίζουν τη σταδιακή πρόοδο των παιδιών. Αντιμετωπίζουν αισιόδοξα το παιδί, επικεντρώνοντας σε αυτά που μπορεί να κάνει και σε αυτά που είναι έτοιμο να μάθει.

Σήμερα υπάρχει προβληματισμός γύρω από το ρόλο του κράτους, του κοινωνικού κράτους, πόσο θα πρέπει να συμμετέχει ή όχι στην χρηματοδότηση, και το σχεδιασμό κοινωνικών προγραμμάτων και προγραμμάτων πρόνοιας. Υπάρχει λοιπόν σκεπτικισμός σχετικά με το ρόλο και το μέγεθος συμμετοχής του κράτους στην εκπαίδευση, κατάρτιση, κοινωνική και επαγγελματική συμπερίληψη των αμα. Παράλληλα, ο προβληματισμός στρέφεται στην μετατροπή της εκπαίδευσης σε καταναλωτικό προϊόν δηλαδή την αύξηση του κέρδους και τη μείωση του κόστους. Η ανάπτυξη πρωτοβουλιών ιδιωτικού ενδιαφέροντος δεν φαίνεται απίθανη στο μέλλον κάτι που θυμίζει πολιτικές του παρελθόντος στην Ειδική Αγωγή.

Η στάση της οικογένειας των ατόμων με αναπηρία ποικίλει ανάλογα με το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζουν, τη μόρφωση και το βιοτικό επίπεδο των γονέων, την ύπαρξη άλλων μελών με ειδικές ανάγκες στην οικογένεια, την αιτία της αναπηρίας, τη φύση και το βαθμό της αναπηρίας, το φύλο του παιδιού, την ηλικία των γονέων, τη συζυγική σχέση. Οι οικογένειες νιώθουν ότι πλήττεται η κοινωνική εικόνα την οποία καλλιεργούσαν και ότι θα πρέπει να κάνουν προσπάθεια να προστατευτούν οι ίδιοι και το παιδί με αναπηρία από το κοινωνικό στίγμα. Ο Goffman (1959) υποστηρίζει ότι οι άνθρωποι, όπως και οι γονείς παιδιών με αναπηρίες, έμμεσα ή άμεσα ασχολούνται σε μόνιμη βάση με τον «έλεγχο των εντυπώσεων», δηλαδή ελέγχουν τη συμπεριφορά και τις πράξεις τους έτσι ώστε να συμφωνούν με τον τύπο του ατόμου που θέλουν να παρουσιάσουν.

Οι γονείς βρίσκονται σε σύγχυση όταν έχουν άγνοια των ιατρικών όρων της ειδικής δυσκολίας του παιδιού τους, όταν δεν γνωρίζουν πως θα εξελιχθεί η ειδική δυσκολία, και πως θα είναι το μέλλον του παιδιού όταν δεν γνωρίζουν ποιες υπηρεσίες και προγράμματα εκπαίδευσης και αποκατάστασης υπάρχουν. Η στάση των γονέων απέναντι στα παιδιά, απέναντι στην εκπαίδευση τους, στην προοπτική της επαγγελματικής τους συμπερίληψης και της αυτόνομης διαβίωσης τους ποικίλει και επηρεάζει την αντίληψη των παιδιών για τις ικανότητες του και τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τις καταστάσεις στο σχολείο και στην κοινωνία.

Παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τη διαμόρφωση της ταυτότητας

Παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τη διαμόρφωση της ταυτότητας των ατόμων με αναπηρία είναι

- Το περιβάλλον στο οποίο μεγαλώνει ένα παιδί, με την οικογένειά του ή σε ίδρυμα με παιδιά ή σε ειδικό ίδρυμα με παιδιά με παρόμοιες δυσκολίες

- Εάν η αναπηρία είναι εκ γενετής ή επίκτητη. Εάν προκλήθηκε ξαφνικά στη ζωή του ανθρώπου, τότε επιβάλλεται η γρήγορη προσαρμογή του ατόμου σε ένα νέο τρόπο ζωής, ενώ η κοινωνική αυτοαντίληψη του ατόμου κλονίζεται.

- Η φύση και ο βαθμός της αναπηρίας. Εάν η αναπηρία εμποδίζει το παιδί από δραστηριότητες, εάν φαίνεται ή δεν είναι ορατή.

- Η ηλικία του ατόμου. Στην εφηβεία οι ανθρώπινες σχέσεις με τους συνήλικους παίζουν σημαντικό ρόλο.

- Ο τρόπος που το περιβάλλον, οικογενειακό ή κοινωνικό αντιδρά απέναντι στην αναπηρία.

- Η φιλοσοφία των εκπαιδευτικών συστημάτων και η διαμόρφωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

- Οι παραγωγικές δυνάμεις οι οποίες συμβάλλουν στη διαμόρφωση κοινωνικών ρόλων και κοινωνικής ιδεολογίας.

- Ο βαθμός, η ποιότητα, η ποικιλία και η διάρκεια επικοινωνίας, που έχει κάθε αμα με τα πρόσωπα του περιβάλλοντος επηρεάζουν την απόκτηση αυτογνωσίας του.

Η παροχή ευκαιριών για επαγγελματική επιλογή και αποκατάσταση στα αμα επηρεάζει τη διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας, το γόητρο, τον τόπο και τρόπο ζωής καθώς και τις κοινωνικές επαφές. Η έλλειψη ευκαιριών περιθωριοποιεί κοινωνικά το αμα και τους στερεί μια ανεξάρτητη και δημιουργική ζωή. Τα αμα θα πρέπει να έχουν ευκαιρίες επαγγελματικής αποκατάστασης, επαγγελματικής εξέλιξης αλλά και διατήρησης της εργασίας και επιβίωσης στον εργασιακό χώρο.

Το έργο του εκπαιδευτικού πρέπει να εστιάζει μεταξύ άλλων στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησης, στην προώθηση μιας θετικής αυτοεικόνας, στην καθοδήγηση προς ένα θετικό τρόπο σκέψης στην αντιμετώπιση διλημμάτων ή προβλημάτων, στο ξεπέρασμα δυσκολιών ή κρίσεων. Η συμβουλευτική και η καθοδήγηση του εκπαιδευτικού πρέπει να δίνει έμφαση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων του «εαυτού» γιατί μόνο με την καλλιέργεια των προσωπικών ικανοτήτων

για τη λήψη αποφάσεων θα μπορέσει ο άνθρωπος να αντιμετωπίσει τον κόσμο της εργασίας. Σκοπός είναι το άτομο να γίνει ικανό να επωμισθεί τις ευθύνες του και να ζήσει αυτόνομα.

Το μετανεωτερικό περιβάλλον προσφέρει δυνατότητες, με τη χρήση της τεχνολογίας, για πρόσβαση και συμμετοχή ατόμων ανεξαρτήτου κοινωνικής, πολιτιστικής προέλευσης, ικανοτήτων, ιδιαιτεροτήτων, ιδιαίτερων αναγκών, στην εκπαίδευση, στην παραγωγή και στην κοινωνική αλληλεπίδραση. Έννοιες όπως ο χώρος και ο χρόνος αναθεωρήθηκαν ενώ οι ανθρώπινες σχέσεις ζητούν τον επαναπροσδιορισμό τους (Συριοπούλου Δελλή, 2003). Η παραδοσιακή έννοια του εαυτού χάνει βαθμιαία τη δομική της υπόσταση κάτω από το βάρος της πληθώρας των επιδράσεων, πολυσύνθετων πληροφοριών, που από τη μια πλευρά αδυνατεί να επεξεργαστεί και από την άλλη συμβάλλουν στον ίδιο τον κατακερματισμό του. Σε αυτό το πλαίσιο ο όρος κοινωνική ταυτότητα χάνει το παραδοσιακό εννοιολογικό περιεχόμενο που κατείχε στον μοντερνισμό και περνά σε ένα νέο στάδιο όπου πλέον τίθεται το ερώτημα της ίδιας της ύπαρξης της, αφού και ο «άλλος», το κοινωνικό γίνεσθαι και οι εκτάσεις του παύουν να υφίστανται ως οριοθετούμενες οντότητες αλληλεπιδραστικής σχέσης με το υποκείμενο. Εάν σε κοινωνίες που χαρακτηρίζονταν από άλλες μορφές παραγωγικής διαδικασίας η μη συμμετοχή στην εκπαίδευση οδηγούσε σε κοινωνικό στίγμα αυτό σήμερα δεν μπορεί να υφίσταται καθώς δεν υφίσταται μια εκπαίδευση ή έστω η εκπαίδευση έχει χάσει τον τόπο και το χρόνο. Στο σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον οι όροι «φυσιολογικός» και «μη φυσιολογικός» είναι δύσκολο να προσδιοριστούν και αποδεικνύονται σχετικοί. Σήμερα υπάρχει αποδόμηση των όρων φυσιολογικός και μη φυσιολογικός. Τα κριτήρια αξιολόγησης έχασαν την αντικειμενική τους υπόσταση. Οι όροι ικανός, φυσιολογικός, προσαρμοστικός επιδέχονται πολλούς ορισμούς και όχι μόνο έναν. Για τους σύγχρονους κοινωνιολόγους, η ορολογία που προσπαθεί να περιγράψει κατηγορίες αποδεικνύεται ουτοπική, ανέφικτη και επικίνδυνη να μεταφραστεί διαφορετικά από τον καθένα.

Τι είναι προσωπικότητα; Πώς ορίζεται;

Ο όρος “προσωπικότητα” Δε δηλώνει μόνο την εμφάνιση, τα ιδιαίτερα δηλαδή τα χαρακτηριστικά του προσώπου, ενός ανθρώπου που τον ξεχωρίζουν από κάποιον άλλο, αλλά και τα πνευματικά, συναισθηματικά και ηθικά χαρακτηριστικά που βρίσκονται πίσω από την εμφάνιση και το προσωπείο.

Ο W.Stern, όρισε την προσωπικότητα «ως πολλαπλή δυναμική ενότητα». Η προσωπικότητα αποτελείται από πτυχές (όψεις) δυναμικά οργανωμένες σε μια ενιαία και αδιάσπαστη ενότητα,

που έχει δυναμικό και όχι στατικό χαρακτήρα. Δίνει έμφαση στην οργάνωση, τη δυναμικότητα και τη μοναδικότητα των στοιχείων της προσωπικότητας. Οι πτυχές της προσωπικότητας (νοητική, συναισθηματική, βουλευτική κλπ) οργανώνονται σε ενιαίο όλο και λειτουργούν αρμονικά ως εκφάνσεις της μιας και της αυτής ψυχής. Αν οι επιμέρους πτυχές δεν αποτελούν οργανική ενότητα και λειτουργούν χωριστά η μια από την άλλη, η προσωπικότητα χαρακτηρίζεται ως αποκλίνουσα από την κανονικότητα.

Η προσωπικότητα παραμένει σταθερή ή αλλάζει;

Η ενότητα των στοιχείων της προσωπικότητας δεν παραμένει σταθερή και αμετάβλητη, αλλά συνεχώς αναπτύσσεται, γιατί τα κίνητρα, οι εμπειρίες και τα βιώματα του καθενός και οι συνθήκες μέσα στις οποίες ζει συνεχώς τροποποιούνται και μεταβάλλονται.

Η προσωπικότητα του καθενός είναι μοναδική και ανεπανάληπτη, γιατί οι βιολογικές του καταβολές και οι περιβαλλοντικές του επιδράσεις είναι ιδιαίτερες και μοναδικές. Ακόμα και για τους μονοζυγωτικούς διδύμους.

Οι ψυχολόγοι δεν κατέληξαν σε καθολικά αποδεκτές απόψεις σχετικά με τον ορισμό της προσωπικότητας. Η μορφολογική ψυχολογία αναφέρει ότι κάθε πρόσωπο είναι ακέραια και ενιαία μορφή (gestalt) που διατηρεί την κανονική της ισορροπία και ενότητα τοπικά και χρονικά, καθώς εξελίσσεται και έρχεται σε επαφή με τον εξωτερικό κόσμο.

Οι ψυχαναλυτές αναφέρουν ότι προσωπικότητα είναι η συνειδητή εικόνα που έχει σχηματίσει το άτομο για τον εαυτό του.

Ο Allport αναφέρει ότι η «προσωπικότητα είναι η εντός του ατόμου δυναμική οργάνωση όλων εκείνων των ψυχοφυσικών συστημάτων, τα οποία καθορίζουν την ιδιαίτερη συμπεριφορά και σκέψη του ατόμου». Ο ορισμός του εστιάζει σε 4 βασικές έννοιες: α) Περιεχόμενο: “ψυχοφυσικά συστήματα“ δηλώνει τα βιολογικά, πνευματικά και κοινωνικά ανθρώπινα χαρακτηριστικά, το οποία λειτουργούν ως σύστημα μερών και το ένα επιδρά στο άλλο και το επηρεάζει. Στην ομαλή προσωπικότητα, η βιολογική – πνευματική – κοινωνική πτυχή βρίσκονται σε διαρκεί αλληλοεπηρεασμό. β) Όργάνωση: η έκφραση “δυναμική...συστημάτων” δηλώνει όχι μόνο την οργάνωση του περιεχομένου αλλά και την ιδέα της μεταβολής. Η προσωπικότητα είναι ενιαία και οργανωμένη ολότητα. Δεν αποτελεί άθροισμα ικανοτήτων χωρίς εσωτερική συνοχή. Στην προσωπικότητα σώμα και πνεύμα λειτουργούν, αλληλοεπηρεάζονται και συγχωνεύονται σε μια προσωπική ενότητα, η οποία έχει δυναμικό και όχι στατικό χαρακτήρα. Η προσωπικότητα δεν παραμένει σταθερή και αναλλοίωτη, αλλά συνεχώς

μεταβάλλεται, τροποποιείται και αναδιοργανώνεται γιατί βρίσκεται σε αμοιβαία επίδραση με το περιβάλλον. Είναι ταυτόχρονα δέκτης και πομπός επιδράσεων. γ) Μοναδικότητα: Η έκφραση “ιδιαίτερη συμπεριφορά και σκέψη του ατόμου” δηλώνει τη μοναδική, τη χαρακτηριστική νοοτροπία και συμπεριφορά ενός εκάστου ατόμου. Δηλώνει την ατομικότητα, την ανθρώπινη μοναδικότητα. Η προσωπικότητα δεν είναι κάτι το ομοιόμορφο σε όλα τα άτομα, σε όλες τις κοινωνίες, σε όλους τους λαούς. Είναι κάτι που μοιάζει και ταυτόχρονα διαφέρει από άτομο σε άτομο, από κοινωνική ομάδα σε κοινωνική ομάδα από λαό σε λαό. Τα γνωρίσματα της προσωπικότητας είναι ατομικά. δ) Προσαρμοστικότητα: Ποτέ δυο άτομα δεν προσαρμόζονται με τον ίδιο τρόπο μέσα στο περιβάλλον στο οποίο ζουν και γι’ αυτό ίσως δεν έχουν την ίδια προσωπικότητα. Η προσωπικότητα βρίσκεται σε διαλεκτική σχέση με το περιβάλλον και άλλοτε οδηγεί το άτομο να τροποποιεί τη συμπεριφορά του για να βρίσκεται σε αρμονία με το περιβάλλον, άλλοτε προσαρμόζει το περιβάλλον στις ανάγκες του ατόμου και άλλοτε τροποποιεί τις ανάγκες του ατόμου ανάλογα με τις παρουσιαζόμενες περιβαλλοντικές συνθήκες. Οι άνθρωποι αντιδρούν μόνο στους ερεθισμούς του περιβάλλοντος που συνδέονται με την προσωπικότητά τους.

Ο Παρασκευόπουλος αναφέρει ότι “Ο όρος προσωπικότητα στην επιστημονική ψυχολογία σημαίνει τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο συνδέονται και οργανώνονται οι διάφορες ψυχοσωματικές ιδιότητες του ανθρώπου σε ενιαίο όλο, είναι το σύνολο των σωματικών, αντιληπτικών και νοητικών ικανοτήτων, της συναισθηματικής ιδιοσυγκρασίας, των ιδιοτήτων της βουλήσεως και του χαρακτήρα, όχι όμως κάθε μια μεμονωμένη και ασύνδετη, αλλά όλες μαζί στη λειτουργική τους ολότητα και στην ενιαία έκφασή τους. Τα κύρια χαρακτηριστικά του ιδιαίτερου αυτού τρόπου με τον οποίο οργανώνονται οι ψυχικές λειτουργίες είναι ο δυναμικός και λειτουργικός του χαρακτήρας και ότι παραμένει σχετικά σταθερός στις διάφορες ηλικίες και στις διάφορες καταστάσεις”.

Ένας ορισμός που προκύπτει σε συνδυασμό όσων αναφέρονται στη βιβλιογραφία είναι ότι “προσωπικότητα είναι το σύνολο των χαρακτηριστικών τρόπων σκέψης και συμπεριφοράς κάθε ανθρώπου”.

Οι Ευρωπαίοι χρησιμοποιούν τον όρο χαρακτήρα (με την ψυχολογική έννοια δηλώνει το σταθερό και αμετάβλητο περίγραμμα μέσα στο οποίο αναπτύσσεται η προσωπικότητα). Οι Αμερικάνοι και οι Αγγλοσάξωνες τον όρο προσωπικότητα.

Η έκφραση καλός χαρακτήρας χρησιμοποιείται όταν η συμπεριφορά εναρμονίζεται με τα αποδεκτά κοινωνικά κριτήρια και επηρεάζεται κυρίως από την κληρονομικότητα και την αγωγή.

Ο όρος Ατομικότητα περιλαμβάνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα με τα οποία ξεχωρίζει το ένα άτομο από το άλλο. Οι άνθρωποι μοιάζουν και ταυτόχρονα διαφέρουν στα συναισθήματα, στη σωματική διάπλαση, στη διανοητική υπόσταση, στις εμπειρίες, στις φιλοδοξίες.

Καθένας διαφέρει από τον εαυτό του σε δυο χρονικά και τοπικά απέχουσες στιγμές. Ο εκπαιδευτικός οφείλει να σέβεται τις ιδιαιτερότητες του κάθε μαθητή λόγω της ανομοιογένειας του μαθητικού πληθυσμού.

Παράγοντες Διαμόρφωσης της Προσωπικότητας

α) Κληρονομικότητα: το άτομο κληρονομεί δυνάμεις και δυνατότητες, ένα ακατέργαστο δυναμικό υλικό το οποίο με την βοήθεια άλλων παραγόντων διαμορφώνει τα βιολογικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας.

- βιολογικός μηχανισμός κληρονομικότητας
- Βιολογική ανθρώπινη μοναδικότητα
- Αποτελέσματα του τυχαίου συνδυασμού των γονιδίων
- Το κληρονομήσιμο των χαρακτηριστικών

ι) εκείνα που προϋπήρχαν στους προγόνους από κληρονομική μεταφορά.

ιι) εκ γενετής χαρακτηριστικά (δεν προϋπάρχουν στους γονείς)

Επίκτητα (μετά τη γέννηση, στη διάρκεια της ζωής)

Μέθοδοι Μελέτης της Κληρονομικότητας

- . μελέτη συμπεριφοράς μονοζυγωτικών διδύμων
- . γενεαλογικά δένδρα κοινωνικών ομάδων (Galton, Terman)

β) Περιβάλλον και Προσωπικότητα

- ενδοκυτταρικό περιβάλλον και προσωπικότητα
- ενδομήτριο περιβάλλον και προσωπικότητα
- . η ηλικία της εγκύου
- . ορισμένες ασθένειες της εγκύου
- . διατροφή – συναισθηματική κατάσταση εγκύου
- . χρήση ναρκωτικών, λήψη φαρμάκων

- . παράγοντας Rhesus
- . Ραδιενέργεια – κάπνισμα

- Φυσικό περιβάλλον και προσωπικότητα (τοπογραφικοί, κλιματολογικοί παράγοντες)

- Πολιτιστικό περιβάλλον και προσωπικότητα

- Κοινωνικό περιβάλλον και προσωπικότητα
 - . ανάγκη για επικοινωνία -κοινωνικοποίηση μωρών
 - .οικογένεια
 - .ομάδα συνομηλίκων
 - .σχολικό περιβάλλον

- Ψυχολογικό περιβάλλον και προσωπικότητα: η έννοιά αυτή προέρχεται από τη θεωρία μάθησης του πεδίου (field theory of learning) του Lewin. Σύμφωνα με τη θεωρία: ο άνθρωπος δεν επηρεάζεται από το παρελθόν και το μέλλον, αλλά από τους παράγοντες εκείνους που επενεργούν πάνω του σε μια ορισμένη στιγμή της ζωής του. Όλα όσα βρίσκονται έξω από το ψυχολογικό περιβάλλον συγκροτούν το αντικειμενικό περιβάλλον.

Κοινωνικοποίηση και προσωπικότητα

Το νεογνό: ικανοποιώντας τις οργανικές του ανάγκες με τη φροντίδα των ενηλίκων και αντιμετωπίζοντας τις κοινωνικές προσδοκίες και απαιτήσεις κατορθώνει όχι μόνο να επιζήσει, αλλά και να μεταβάλει τις εσωτερικές του δυνάμεις σε επίκτητα προσόντα, και δια μέσου της κοινωνικής επαφής να αποκτήσει μια μοναδική και ανεπανάληπτη προσωπικότητα.

Η κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία (μάθησης) με την οποία αναπτύσσει κάποιος τη δική του προσωπικότητα, εσωτερικεύοντας και αποδεχόμενος τον πολιτισμό της κοινωνίας του.

Το νεογνό δεν γεννιέται με “Εγώ”, το “Εγώ” του, ο κοινωνικός του εαυτός, η ατομική και κοινωνική του προσωπικότητα αναπτύσσεται βαθμιαία με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης.

Σύμφωνα με τη Θεωρία του Freud: Το αναπτυσσόμενο άτομο και η κοινωνία που το περιβάλλει δε βρίσκονται σε κατάσταση αρμονίας, αλλά σε κατάσταση σύγκρουσης. Αν το άτομο δεν μπορέσει να εναρμονίσει τις προσωπικές του ανάγκες με τις κοινωνικές απαιτήσεις, τότε αρρωσταίνει και πάσχει από νευρώσεις ή ψυχώσεις. Το αναπτυσσόμενο άτομο στην

πορεία του προς την αυτονομία του, ενσωματώνει μέσα του κοινωνικούς κανόνες και περιορισμούς και διαμορφώνει τον κοινωνικό του εαυτό, την προσωπική του συνείδηση, που αποτελεί ενότητα τριών αλληλοεπηρεαζόμενων μερών του “ID” του “Super Ego” και του “Ego”.

Το “ID” αποτελεί την ακοινωνικοποίητη συνείδηση (επιθυμίες, ένστικτα κ.ά.)

Το “Super Ego” την εικόνα του ιδανικού μας εαυτού. Αντιπροσωπεύει όλα εκείνα που ενσωματώθηκαν μέσα από την κοινωνική επίδραση και έγιναν ηθικά, κοινωνικά κριτήρια αξιολόγησης των ενεργειών του “ego”.

Το “Ego”: ο συνειδητός και λογικός εαυτός μας, η κεντρική περιοχή της συνείδησης που οργανώνει και ρυθμίζει τη συμπεριφορά μας.

Η Δομή είναι το προϊόν των σχέσεων των διαφόρων ψυχοφυσικών φαινομένων και στοιχείων. Οι άνθρωποι διαφέρουν ως προς τη δομή, την οργάνωση και ιεραρχία των βιολογικών και ψυχολογικών λειτουργιών. Η αιτία της δομής είναι η κληρονομικότητα και το περιβάλλον.

Η Αγωγή και η Ψυχοθεραπεία σκοπό έχουν την αλλαγή της δομής της προσωπικότητας για αυτό χρειάζονται τεχνικές οι οποίες θα οδηγήσουν σε μεταβολή των στάσεων και αναδόμηση της προσωπικότητας.

Σύγχρονες Θεωρίες

Ο Freud (1856-1939) αναφέρεται στο: id, (με την επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος μεταβάλλονται) ego, superego (πρωταρχικά –δευτερογενή κίνητρα. Κίνητρα επιβίωσης, κίνητρα ολοκλήρωσης).

Lersch (1956)

Ο άνθρωπος αποτελεί τρίπτυχη ύπαρξη = βιολογική, καθαρά ατομική, κοινωνικοπνευματική. Κίνητρα: α) παρορμητικά βιώματα της ζωντανής ύπαρξης (φορέας της ανώνυμης ζωής) ι) τάση για δραστηριότητα και κίνηση (αυτοκίνηση) υ) τάση για απόλαυση ιι) libido ιν) δίψα για βιώματα β) Παρορμητικά βιώματα του ατομικού εαυτού ι) η ορμή της αυτοσυντήρησης υ) εγωισμός ιι) θέληση για δύναμη ιν)τάση για απόκτηση κύρους ν) τάση για αντεκδίκηση γ) παρορμητικά βιώματα του υπερατομικού εαυτού = ο άνθρωπος είναι ον πνευματικό ι) κίνητρα συνανθρώπινης συμμετοχής 1) τάσεις της συνύπαρξης 2) τάσεις του υπάρχειν για χάρη των άλλων ιι) τάση για δημιουργία ιιι)τάσεις γνωστικής συμμετοχής ιν) τάσεις για υπερνίκηση του πρόσκαιρου.

Murray (1893): προσωπολογία: α) Οργανισμικό – ολιστικό χαρακτήρα της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς β) η προσωπικότητα είναι μια οργανωτική δύναμη “το διοικητικό όργανο του σώματος” γ) η ατομική προσωπικότητα πρέπει να εξετάζεται σε σχέση πάντα με το σύμπλεγμα των σχετικών περιβαλλοντικών ερεθισμών δ) εκτός από τις περιβαλλοντικές πιέσεις η συμπεριφορά καθορίζεται από κινητήριες δυνάμεις μέσα στο ίδιο το άτομο: τις ανάγκες ε) για την κατανόηση της προσωπικότητας του ατόμου πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ιστορία του στ) η προσωπικότητα είναι σκεύασμα του ψυχολόγου και όχι οντότητα, η προσωπικότητα είναι άθροισμα γεγονότων.

Goldstein (1970): Μόνο κάτω από ανώμαλες ή τεχνητές συνθήκες τα διάφορα μέλη της οργανικής ολότητας λειτουργούν αυτόνομα και απομονωμένα, οπότε μειώνεται ή εξαφανίζεται η ολότητα του οργανισμού. Δυναμική πλευρά του οργανισμού: α) εξισορρόπηση β) αυτοπραγμάτωση γ) δημιουργία σχέσεων με το περιβάλλον. Δέχεται την ύπαρξη σταθερού ποσού ενέργειας που κατανέμεται σ’ ολόκληρο τον οργανισμό. Όταν κάποιος ερεθισμός μεταβάλει τη μέση κατάσταση έντασης τότε ο οργανισμός επιχειρεί να φέρει την ισορροπία. Η αυτοπραγμάτωση είναι το μοναδικό κίνητρο που κατέχει ο οργανισμός. Για να αυτοπραγματωθεί πρέπει να δημιουργήσει σχέσεις με το περιβάλλον. Ο υγιής οργανισμός υπερνικά την ένταση που δημιουργεί η σύγκρουση με το περιβάλλον. Αν αυτό είναι αδύνατο τότε το πρόσωπο πρέπει να δεχτεί τις δυσκολίες και να προσαρμοστεί.

Ο Maslow (1968) προτείνει την Ολιστική Δυναμική, Ανθρωπιστική Ψυχολογία ή «Τρίτη Δύναμη». Κίνητρα: διαίρεση σε ανάγκες και μετα-ανάγκες. Η ικανοποίηση όλων των αναγκών οδηγεί στην αυτοπραγμάτωση (καθώς και ικανοποίηση τάσεων, κλίσεων, ικανοτήτων). Ο καθένας έχει μια ουσιώδη εσωτερική φύση που είναι ενστικτώδη, συμφυής, δοσμένη, καθορισμένη από την κληρονομικότητα. Η εσωτερική φύση του κάθε ανθρώπου είναι εν μέρει μοναδική και εν μέρει κοινή για όλο το ανθρώπινο γένος. Ο εσωτερικός πυρήνας της προσωπικότητας αν και βιολογικός μπορεί να καταπιεστεί ή να απωθηθεί ή να εξουδετερωθεί από δυνάμεις όπως η μάθηση, η αποδοκιμασία κ.α. Η εσωτερική φύση δεν είναι στην ουσία κακή. Εφόσον η εσωτερική φύση είναι καλή πρέπει να τη φέρουμε στην επιφάνεια. Η ψυχική υγεία είναι δυνατή αν ο ουσιώδης πυρήνας του προσώπου γίνει σε βάθος αποδεκτός από τους άλλους και τον εαυτό του. Αν η εσωτερική φύση ματαιώνεται έχουμε ασθένειες. Τα πρόσωπα που αυτοπραγματώνονται τείνουν να υπερνικούν τις διχοτομήσεις μεταξύ συνειδητού –

αδυνείδητου. Ένας πολιτισμός είναι τόσο καλύτερος όσο περισσότερο ικανοποιεί τις βασικές ανθρώπινες ανάγκες και επιτρέπει την αυτοπραγμάτωση.

Sheldon (1899) : Τυπολογία α) σωματικοί τύποι 1) ενδώμορφος σωματικός τύπος (μαλακά στρογγυλά σωματικά γνωρίσματα) ιι) μεσόμορφος σωματικός τύπος (σκληρά, γωνιώδη γνωρίσματα, μεγάλη ανάπτυξη μυών) ιιι) εκτόμορφος (λεπτή, εύθραστη σωματική διάπλαση, επίπεδο στήθος, φτωχό μυϊκό σύστημα) β) ψυχολογικοί τύποι ι) σπλαχνοτονικός ψυχολογικός τύπος (αγάπη για την άνεση, κοινωνική ζωή, σχέσεις αγάπης ιι) σωματοτονικός ψυχολογικός τύπος (αγάπη για τις περιπέτειες στη φύση, ανάγκη για ρωμαλέες μυθικές δραστηριότητες, θορυβώδης, θαρραλέος) ιιι) εγκεφαλομισφαιρικός ψυχολογικός τύπος (χαρακτηρίζεται από περιορισμούς, αναστολές, φοβάται τους ανθρώπους, προτιμά τη μοναξιά, αντιδρά με μεγάλη ταχύτητα)

Rogers (1902): “Μη κατευθυνόμενη” ή “Ασθενοκεντρική” Ψυχοθεραπεία. Ο οργανισμός είναι ο χώρος όλων των εμπειριών. Οι εμπειρίες είναι συνειδητές ή ασυνείδητες. Το σύνολο των εμπειριών συμβολισμένων και ασυμβόλιστων αποτελεί το φαινομενολογικό πεδίο – το γνωρίζει μόνο το πρόσωπο που το κατέχει. Από το φαινομενολογικό πεδίο εξαρτάται η συμπεριφορά του ατόμου. Ο εαυτός, η αυτοϊδέα είναι μέρος του φαινομενολογικού πεδίου και σημαίνει την οργανωμένη εννοιολογική Gestalt- την οποία συνθέτουν οι παραστάσεις των χαρακτηριστικών του «εγώ» και των σχέσεων (έννοια «ιδεώδους εαυτού» «εγώ» και «άλλοι»). Για την Υπαρξιακή Ψυχολογία το Κέντρο του ενδιαφέροντος είναι ο άνθρωπος και οι πράξεις του. Η πράξη του ανθρώπου είναι αποτέλεσμα ελεύθερης βούλησης. Ο τρόπος του κάθε ανθρώπου είναι η εσώτατη φύση και υπόστασή του.

Ο Sartre υποστηρίζει ότι ο καθένας επιδιώκει να είναι ο εαυτός του αλλά τον εμποδίζουν όλοι οι άλλοι.

Η υπαρξιακή ανάλυση αναφέρει ότι η ύπαρξη του ανθρώπου να είναι μέσα στον κόσμο. Ο κόσμος υπάρχει γιατί υπάρχει ένα ον που τον αποκαλύπτει. Ον και κόσμος είναι ένα. Η θέση αυτή εξαλείφει το δυϊστικό σχίσμα μεταξύ υποκειμένου (ψυχής) και αντικειμένου (σώματος, περιβάλλοντος, ύλης) ανάλογη με την έννοια του ζωτικού χώρου του Lewin: αδιάσπαστη ενότητα οι έννοιες του προσώπου και του περιβάλλοντος – Dasein (είμαι εδώ) Ο κόσμος υπάρχει μέσα στον άνθρωπο σα φαινόμενο. Τίποτα δεν υπάρχει πίσω από τα φαινόμενα. Αυτά δεν είναι οι ορατές εκδηλώσεις μιας απώτερης πραγματικότητας. Είναι η πραγματικότητα.

Έργο της Υπαρξιακής Ψυχολογίας είναι όχι η ερμηνεία αλλά η περιγραφή των φαινομένων δηλαδή των εμπειριών του ανθρώπου με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια. Μόνο αυτό που μπορεί να δει ή να βιώσει κανείς σαν εμπειρία είναι το πραγματικό, αυτό ταυτίζεται με τη Φαινομενολογική Ανάλυση.

Ο άνθρωπος δεν είναι μόνο ένα ον μέσα στον κόσμο αλλά ένα ον πέραν του κόσμου = ο άνθρωπος είναι προικισμένος να υπερβεί τον κόσμο και να δημιουργήσει ένα νέο κόσμο.

Η ανθρώπινη ύπαρξη δεν αποτελεί στατική ουσία αλλά διαρκές γίνεσθαι. Υπάρχει ελευθερία ανθρώπινης βούλησης. Η Ελευθερία είναι βαρύ φορτίο και ο άνθρωπος είναι υπεύθυνος. Η ελευθερία δεν είναι απεριόριστη έχει περιορισμούς οι οποίοι αποτελούν τον «υπαρξιακό πυθμένα». Η Ενοχή είναι θεμελιακό γνώρισμα της ύπαρξης.

Κοινωνική Ψυχολογία

Ο Tajfel(1978) υποστηρίζει ότι η ψυχοκοινωνική ταυτότητα είναι η γνώση του ατόμου ότι ανήκει σε συγκεκριμένες κοινωνικές κατηγορίες, σε συνδυασμό με τη συναισθηματική και αξιολογική σημασία που έχει γι' αυτό η ομάδα από την οποία προέρχεται.

Η Εγω-οικολογική Θεωρία είναι η μελέτη του ατόμου ως κοινωνικού δράστη διαμέσου της ανάλυσης αφενός των διαφορετικών ομάδων, όπου το άτομο ανήκει πραγματικά ως μέλος μιας κοινωνίας και ενός δεδομένου πολιτισμού και αφετέρου, των ομάδων και των σημαντικών ατόμων-μελών, με τα οποία τα άτομα διατηρεί συμβολικές ή πραγματικές σχέσεις.

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις αποτελούν υποκειμενική γνώμη της οποίας τα δεδομένα εναποθηκευμένα στη μακροπρόθεσμη μνήμη ενεργοποιούνται και τίθενται σε λειτουργία κατά τη διάρκεια της καθημερινής ζωής με τη μορφή πεποιθήσεων, γνώσεων, επιθυμιών, σχεδίων κ.α.

Τα Γνωστικά και Συναισθηματικά Δίκτυα δεν είναι άμεσα παρόντα στη συνείδηση αλλά ακολουθούν υποσυνείδητα το περιεχόμενο του λόγου κύρια στοιχεία της δομής της σκέψης του βάρους: εαυτός, ατομικό ή συλλογικό βίωμα, σε γνώσεις, τα σχέδια, η επιθυμία του ατόμου, τα πρότυπα ταυτότητας ως μοντέλα και η κοινωνία ως ομάδα και ως ιδεολογικό πεδίο.

Εφόσον η ομάδα υπάρχει στο χώρο της συνείδησης, οι εικόνες και οι αναπαραστάσεις που έχουν ως αντικείμενο τον εαυτό και τα πρότυπα ταυτότητας ενεργοποιούνται στη συνέχεια.

Διαμεσολάβηση της λέξης ταυτότητα: η αναπαραστατική δραστηριότητα που σχετίζεται με μια λέξη ταυτότητα οργανώνεται κατά μια προκαθορισμένη δομή.

Η δομή της κοινωνικής πραγματικότητας μέσω της ατομικής συνείδησης καθορίζεται από το λειτουργικό εσωτερικό περιβάλλον του ατόμου η μελέτη του οποίου ονομάζεται εγω-οικολογία. Εγω-οικολογία αφορά στη μελέτη του εαυτού στις πολυσύνθετες σχέσεις με το περιβάλλον.

Πώς το εξωτερικό περιβάλλον μετατρέπεται σε εσωτερικό;

Η κοινωνική «πραγματικότητα» δεν εκλαμβάνεται ως κάτι το συγκεκριμένο αλλά ως δόμηση που δύναται να αποκτήσει έννοια στο χώρο του φαντασιακού.

Αν η κοινωνική πραγματικότητα δεν υπάρχει στον ψυχικό κόσμο παρά μόνον ως μια δόμηση που κινητοποιείται ψυχολογικά και κοινωνικά τότε τα ερωτήματα που τίθενται αναφέρονται στον τρόπο με τον οποίο δημιουργούνται οι διαφορετικές πραγματικότητες.

Η έννοια της διαμόρφωσης της ταυτότητας επηρεάζει και επηρεάζεται από την έννοια της ένταξης, του ανήκειν σε συγκεκριμένη ομάδα ταυτότητας

Ο Εαυτός, ο Άλλος, η Κοινωνία είναι δράστες και ταυτόχρονα στόχοι δράσης. Ο Εαυτός έχει κεντρική θέση το εγώ καταβάλλει προσπάθεια να κερδίσει έδαφος ή να δικαιώσει τον εαυτό έναντι του Άλλου ως μοντέλου φιλικού ή εχθρικού.

Μεταβιομηχανικές Κοινωνίες χαρακτηρίζονται από τη σχετικότητα της δόμησης του πραγματικού και την υποκειμενικότητα.

Ο Κοινωνικός μικρόκοσμος έρχεται αντιμέτωπος με την έννοια της κοινωνικής συνείδησης ως συλλογικής έκφρασης ενός συγκεκριμένου ιστορικού πλαισίου.

Durkheim αναφερόμενος στη συλλογική συνείδηση, την προσδιορίζει ως το σύστημα πεποιθήσεων που μοιράζονται τα μέλη μιας κοινωνίας.

Η Παραδοσιακή προσέγγιση, είναι ότι η κοινωνία αποτελεί εξωτερικό περιβάλλον του ατόμου. Καθήκον είναι η μελέτη των προσανατολισμών και στάσεων του ατόμου σε αντιπαράθεση με αυτό το αντικειμενικό περιβάλλον. Η Εγω-οικολογία παρακάμπτει το αντικειμενικό περιβάλλον. Επικεντρώνει στη δομή και οργάνωση του εσωτερικού περιβάλλοντος ως περιεχομένου της μακροπρόθεσμης μνήμης. «Η κοινωνία είναι μνήμη εξαιτίας της αναπαραστατικής της φύσης».

Σύμφωνα με τον Erikson (1968) η Ψυχοκοινωνική ταυτότητα εκφράζει μη απτά χαρακτηριστικά ταυτόχρονα υποκειμενικά και αντικειμενικά, ατομικά και κοινωνικά. Η εγω-

οικολογία στοχεύει στη διερεύνηση των εμφανώς μη απτών διαστάσεων (ψυχαναλυτικό ρεύμα του ΕΓΩ)

Ατομική πλευρά της ταυτότητας: η Εγω-οικολογία θεωρεί τον ΑΛΛΟ κι όχι μόνο τον ΕΑΥΤΟ ως ουσιαστικά στοιχεία της. Εμφανίζεται ως πλειονότητα (ΕΜΕΙΣ-ΑΥΤΟΙ) είτε ως μοναδικότητα (σύζυγος, πατέρας) Ο ΑΛΛΟΣ είναι αντικείμενο του εσωτερικού περιβάλλοντος, είναι ο στόχος φαντασιακής και πραγματικής δράσης του ΕΑΥΤΟΥ. Η Αλληλεπίδραση ΕΑΥΤΟΥ – ΑΛΛΟΥ αποτελεί πολύπλοκο δίκτυο εικόνων συναισθημάτων επιθυμιών.

Στον υποκειμενικό μικρόκοσμο ο ΕΑΥΤΟΣ κατέχει την κεντρική θέση ως προνομιακό αντικείμενο, που το ΕΓΩ προσπαθεί να κατακτήσει ή να δικαιολογήσει μέσα σ'ένα φαντασιακό περιβάλλον ή στην πραγματική ζωή. Ο ΑΛΛΟΣ (άτομο ή ομάδα) κατέχει σταθερή θέση μέσα σε αυτό το εσωτερικό περιβάλλον και καθορίζεται από τις συμβολικές ή πραγματικές σχέσεις που διατηρεί με τον ΕΑΥΤΟ.

Για τους Berger, Luckman (1966) και Goffman (1963) οι οποίοι εκπροσωπούν τις θέσεις της διαλεκτικής, φαινομενολογίας και της θεωρίας αλληλεπίδρασης, η ταυτότητα αντανάκλα τη γνώση της ιδιαίτερης κοινής λογικής που επικρατεί σε κάθε δεδομένη κοινωνία.

Η ταυτότητα είναι αντανάκλαση σε κάθε ατομική συνείδηση των «τύπων ταυτότητας» που παράγει η κοινωνία και αποτελεί την "αντικειμενική πραγματικότητα»

Οι Berger και Luckman αναφέρουν ότι οι ταυτότητες προκύπτουν από την αλληλεπίδραση ανάμεσα στον οργανισμό, την ατομική συνείδηση και την κοινωνική δομή- αντανάκλουν μια γενική συμφωνία – προϋποθέτει την ύπαρξη μιας κοινωνικής πραγματικότητας την οποία μοιράζονται όλα τα μέλη μιας κοινωνίας

Ο Becker (1964) αναφέρει ότι οι κοινωνικές ομάδες επιβάλλουν τους κανόνες τους σε άλλες λίγο ή πολύ ενάντια στη θέληση ή τη συγκατάθεσή τους.

Ο Touraine (1973) υποστηρίζει ότι όταν ο δράστης ταυτίζεται μ' ένα ρόλο, προικίζεται μ' ένα κοινωνικό εγώ γεμάτο δικαιώματα και υποχρεώσεις, ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά και κανόνες. Η Κοινωνική Ταυτότητα αναπτύσσεται μέσα από συγκρούσεις οι οποίες σημαδεύουν την ιστορία των κοινωνικών σχέσεων.

Ποια είναι η συνάφεια ανάμεσα στις γνωστικές διαδικασίες και στα σχήματα αναπαράστασης των κανόνων; Η ανακάλυψη των κανόνων που διέπουν την αναπαραστατική σκέψη ως συστατικό της κοινωνικής ταυτότητας και δράσης και όχι ως κοινωνική αλληλεπίδραση είναι χώρος εξερεύνησης, ενδοατομικός και όχι διατομικός (Cicourel,1973)

Ο Husserl υποστηρίζει τη φαινομενολογία σύμφωνα με την οποία το αντικείμενο δε συνίσταται ως σημαίνον αντικείμενο παρά μόνο σε σχέση με μια υποκειμενικότητα και η συνείδηση: είναι πάντα «συνείδησή του» = ο Άλλος νοείται ως ένα συστατικό στοιχείο του Εγώ το οποίο τοποθετείται στο κέντρο της διανόησης ως αντικείμενο με συγκεκριμένες προϋποθέσεις.

Erikson 4 διαστάσεις 1) συνείδηση ατομικής ταυτότητας του Εγώ 2) σταθερότητα του ατομικού χαρακτήρα 3) σύνθεση του Εγώ 4) εσωτερική αλληλεγγύη με τα ιδανικά και την ταυτότητα της ομάδας – εσωτερική κοινωτική αξιών του ΥΠΕΡΕΓΩ

Η ομάδα είναι κάτι περισσότερο από ένα αντικείμενο στάσεων ή αναπαραστάσεων. Εμφανίζεται ως ένα πεδίο όπου αναπτύσσονται και τρέφονται οι επιθυμίες μας, οι αξίες μας, οι στρατηγικές μας, τα μειονεκτήματα και τα οριά μας. Το αναπαραστατικό περιεχόμενο ακόμα κι αν αναγνωρίζουμε ότι μας καθορίζει ως άτομα, βιώνεται από τον ΕΑΥΤΟ ως πραγματικότητα της ομάδας.

Ο Εσωτερικός κόσμος ως οργανωμένη δομή αποτελεί διαφοροποίηση του ρόλου των κατηγοριών και των αναπαραστάσεων σε καταστάσεις αντίληψης και απομνημόνευσης. Στο πεδίο του κοινωνικού περιβάλλοντος κάθε ομάδα ως ερέθισμα μνήμης αποτελεί κατασκευάσμα της ιδιοσυγκρασίας μας.

Η ομάδα ως κοινωνική κατηγορία δεν υπάρχει ως «ολοκληρωμένο» μόρφωμα, αλλά αποτελεί μια αφηρημένη ολότητα - προϊόν που έχει υποστεί επεξεργασία και έχει την αφετηρία της στο περιεχόμενο της μνήμης.

Σημαντική διαφορά υπάρχει ανάμεσα στις αναπαραστάσεις ενός συνόλου-ομάδας και στις αναπαραστάσεις ενός μέλους του συνόλου αυτού.

Οι αναπαραστάσεις των ομάδων ταυτότητας συνιστούν αποκλειστικά προϊόν μιας γνωστικής διεργασίας απομνημόνευσης. Αντίθετα οι αναπαραστάσεις ενός ατόμου παράγονται και μέσω της διαδικασίας της μνήμης αλλά και μέσω της αντίληψης. Η ομάδα αποτελεί πάντα προϊόν του εσωτερικού μας κόσμου, ενώ το άτομο έχει και εξωτερική υπόσταση.

Ο Bellak (1973) υποστηρίζει ότι η «αντιληπτική» έννοια της πραγματικότητας είναι η αντανάκλαση μιας τάσης από διαφορετικές ομάδες (πολιτικές, κοινωνικές, θρησκευτικές κλπ) να στηρίζουν το κύρος και την «πραγματικότητα» των ιδεών και των ιδιαίτερων αξιών που προστατεύουν τα συμφέροντά τους.

Η έννοια του εσωτερικού κόσμου περιλαμβάνει καταστάσεις αντίληψης και απομνημόνευσης
Η έννοια της ΟΜΑΔΑΣ =ως ερέθισμα μνήμης αποτελεί κατασκευάσμα της ιδιοσυγκρασίας μας

Η έννοια της ΟΜΑΔΑΣ =ως κοινωνική κατηγορία δεν υπάρχει ως «ολοκληρωμένο» μόρφωμα, αλλά αποτελεί μια αφηρημένη ολότητα και κατ' αυτήν την έννοια δεν μπορεί παρά να παραμένει ως προϊόν που έχει υποστεί επεξεργασία και έχει την αφετηρία της στο περιεχόμενο της μνήμης – ο εσωτερικός μας κόσμος.

Το ΑΤΟΜΟ διαθέτει συγκεκριμένη οντότητα με χαρακτηριστικά περισσότερο ή λιγότερο εμφανή και συνθέτουν τον εξωτερικό κόσμο.

Το ΑΤΟΜΟ αποτελείται από το συγκερασμό ομάδων

Οι ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ είναι προϊόν γνωστικής διεργασίας απομνημόνευσης

Οι ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΑΤΟΜΟΥ παράγονται μέσω της διαδικασίας μνήμης αλλά και αντίληψης

Ο Erikson (1963) υποστηρίζει ότι η πραγματικότητα αποτελεί έναν εμπειρικά περιβάλλοντα κόσμο που τον αντιλαμβανόμαστε στο ελάχιστο όριο παραμόρφωσης του, λόγω της ιδιοσυγκρασίας του ατόμου, και στον ανώτατο βαθμό μιας «κοινά αποδεκτής αξιολόγησης» Ισομορφισμός ανάμεσα στο συλλογικό και στο ατομικό, δηλαδή ανάμεσα στις κοινωνικές αναπαραστάσεις και στα κοινωνιο-δυναμικά κίνητρα της ταυτότητας του ατόμου.

Κατά τη Μέθοδο της Αναπαραστατικής Πλαισίωσης αναδύεται το φαντασιακό και εμπειρικό «καταστάλαγμα» κάθε αναπαράστασης που περιγράφει τον κοινωνικό κόσμο του ατόμου.

Κάνοντας ελεύθερους συνειρμούς θα εμφανιστούν καινούριες εικόνες οι οποίες αποτελούν μέρος ενός συμφύρματος ψυχικών παραγόντων, των οποίων το σύνολο συνιστά ότι αποκαλούμε δόμηση της κοινωνικής πραγματικότητας- δόμηση αυτή μας αποκαλύπτει την οργάνωση και τη δυναμική του εσωτερικού περιβάλλοντος.

Η ανάλυση του συνειρμικού δικτύου επιτρέπει την ανάδειξη σημαντικών διαστάσεων – που συνδέονται με το ατομικό σχέδιο. Οι διαστάσεις αυτές ονομάστηκαν κοινωνιοδυναμικοί κινητήριοι πυρήνες.

Πρόκειται για την ανάδειξη του συστήματος σχέσεων και συσχετίσεων ανάμεσα στις ίδιες τις αναπαραστατικές ενότητες και στα υπαρξιακά στοιχεία των εννοιολογικών συναισθηματικών κινητηρίων δικτύων που τις στηρίζουν. Οι κοινωνιο-δυναμικοί κινητήριοι πυρήνες αποτελούν βασικές διαστάσεις γύρω από τις οποίες δομούνται γνώσεις, εικόνες, συναισθήματα και εμπειρίες που παραπέμπουν στο ίδιο πεδίο σημασίας. Αυτές οι σχετικά ολιγάριθμες

διαστάσεις λειτουργούν ως φίλτρα μέσω των οποίων η κοινωνική πραγματικότητα επανακωδικοποιείται.

Τυπολογία

Λειτουργικοί τύποι του Jung,C. εξωστρεφής διανοητικός, εσωστρεφής διανοητικός, εξωστρεφής συναισθηματικός, εσωστρεφής συναισθηματικός, εξωστρεφής ενορατικός, εσωστρεφής ενορατικός

Spranger,E. Τύποι ως προς τις προσωπικές αξίες: θρησκευτικός, κοινωνικός, οικονομικός, αισθητικός, πολιτικός, θεωρητικός.

Τύποι ως προς τις διαπροσωπικές σχέσεις 6 κοινωνιολογικοί τύποι: ηγετικός, συνειδητός οπαδός, μιμούμενος, υποβαλλόμενος, ασταθής, αντικοινωνικός.

Παραγοντική Ανάλυση της Προσωπικότητας: Cattell κοινά γνωρίσματα της προσωπικότητας
α)τα επιφανετικά β)τα πρωτογενή

Gilford:13 διαστάσεις στη δομή της προσωπικότητας: γενική δραστηριότητα, τάση για επικράτηση, αρρενωπότητα-θηλυκότητα, αυτοπεποίθηση-συναίσθημα κατωτερότητας, ηπιότητα-νευρικότητα κοινωνικότητα, τάση για απομόνωση, καταθλιπτική διάθεση, συναισθηματικότητα, αυτοσυγκράτηση, αντικειμενικότητα, φιλική διάθεση και συνεργατικότητα.

Eysenck: με τη στατιστική μέθοδο αναλύσεως παραγόντων να εντοπίσει εμπειρικά βασικούς τύπους προσωπικότητας και στη συνέχεια να καθορίσει τα γνωρίσματα που συνθέτουν κάθε τύπο. Καθόρισε στη δομή της προσωπικότητας διάφορα επίπεδα.

Αρχικά εντόπισε 3 γενικούς τύπους: εξωστρεφή-εσωστρεφή, νευρωσικό-μη νευρωσικό, ψυχωσικό-μη ψυχωσικό.

Καθόρισε για κάθε τύπο ένα αριθμό επιμέρους συνδρόμων συμπεριφοράς.

Η δομή της προσωπικότητας περιλαμβάνει 4 επίπεδα: τους τύπους, τα σύνδρομα, τις “καθ’ εξιν” αντιδράσεις, εξειδικευμένες αντιδράσεις.

Η Σημασία και το Περιεχόμενο των ατομικών προγραμμάτων αξιολόγησης και εκπαίδευσης.

Αξιολόγηση της Προσωπικότητας

Συνέντευξη

Ανάλυση Βιογραφικών Στοιχείων

Συστηματική Παρατήρηση της Συμπεριφοράς σε Πραγματικές Καταστάσεις

Ανάλυση των Πληροφοριών που παρέχει ο ίδιος ο εξεταζόμενος ή σημαντικά πρόσωπα του περιβάλλοντος του (για το χαρακτήρα, την προσαρμογή, τα ενδιαφέροντα του...)

Έντυπα (Ερωτηματολόγια, Προβολικά Τεστ)

Προβολικά Τεστ 1 αν παρουσιάσουμε στο άτομο μια ασαφή παράσταση (κηλίδα μελάνης, αόριστη εικόνα, ελλιπή πρόταση...) – αντίδραση υποκειμένου

Ερωτηματολόγια 2 μονολεκτική απάντηση

1) Οι κηλίδες του Herman Rorschach – 10 τυπικά σχήματα κηλίδων μελάνης, συμμετρικών ως προς τον κάθετο άξονα. Αξιολόγηση απαντήσεων: ποσότητα κατά πόσο βλέπει την κηλίδα ως σύνολο ή ως μέρος, το είδος των πραγμάτων που βλέπει στη μορφή, στην κίνηση (κυρίως για ενήλικους με ακραίες μορφές διαταραχών).

Τεστ Θεματικής Αντίληψης T.A.T. 20 εικόνες ανθρώπους σε καταστάσεις, δραστηριότητες της καθημερινής ζωής. Πιθανά συναισθήματα που διακατέχουν τα εικονιζόμενα πρόσωπα. Τι νομίζει ότι έχει προηγηθεί και τι θα επακολουθήσει;

Αξιολόγηση απαντήσεων: είδος ιστορίας, έκταση, ήρωες, έκβαση, συναισθηματικό τόνο της διήγησης, τη γλωσσική έκφραση, την πρωτοτυπία και την εναλλαγή των νοημάτων.

Παραλλαγή T.A.T. – Τεστ Παιδικής Θεματικής Αντίληψης (σχολική – προσχολική ηλικία) C.A.T. 10 εικόνες ανθρωπόμορφων ζώων που εκτελούν ανθρώπινες ενέργειες – διήγηση εικόνας, τι προηγήθηκε, τι ακολούθησε... Ανάλυση παιδικών απαντήσεων, φόβοι, διαπροσωπικά προβλήματα, υπερπροστασία γονέων, σημαντικά πρόσωπα του περιβάλλοντος, αντιμετώπιση μορφών εξουσίας, το άλλο φύλλο, ανταγωνισμός μεταξύ αδελφών.

Κλίμακα Παιδικού Άγχους – Rosenzweig: 24 εικόνες – σκηνές που προκαλούν συνήθως άγχος στα παιδιά. Οι απαντήσεις συνήθως αναφέρονται σε 4 χαρακτηριστικά της προσωπικότητας: α) συμπαράσταση προς τους άλλους β) εξάρτηση από το περιβάλλον γ) τάση για μεταμέλεια για τυχόν παρεκτροπές δ) επιθετική διάθεση. Συμπλήρωση ελλιπών προτάσεων: διάγνωση διαταραγμένων διαπροσωπικών σχέσεων και δυσκολιών προσαρμογής.

Αντί ελλιπών προτάσεων δίνονται στον εξεταζόμενον προς συμπλήρωση ελλιπείς ιστορίες.

Ελεύθερο Σχέδιο: παράσταση μελών της οικογένειας με ζώα του δάσους.

Ψυχόδραμα

Παιχνίδι

2) Ερωτηματολόγιο M.M.P. I. (Παν/μιο Minnesota) 550 απλές ερωτήσεις στην ψυχοσωματική υγεία και κοινωνική προσαρμογή. Απαντήσεις: “Συμφωνώ”, “Διαφωνώ”, “Αδυνατό να Απαντήσω”.

Βαθμολόγηση σε 9 κλίμακες: Υποχονδρία, Κατάθλιψη, Υστερία, Αντικοινωνική Συμπεριφορά, Αρρενωπότητα-Θηλυκότητα, Παράνοια, Ψυχονευρώσεις, Σχιζοφρένεια, Υπομανία. Υπάρχουν και ερωτήσεις ελέγχου ειλικρίνειας

Τεστ Προσωπικότητας Παν/μίου Καλιφόρνιας – 5 βαθμίδες α’ βαθμίδα κατάλληλη για προσχολική ηλικία και Α,Β,Γ Δημοτικού, β’ βαθμίδα Δ, Ε, Στ Δημοτικού και Α, Β, Γ Γυμνασίου, γ’ βαθμίδα ανώτερες τάξεις Γυμνασίου η δ’ βαθμίδα φοιτητές, η ε’ για ενήλικες. Ερωτήσεις : α) συναισθήματα προσωπικής επάρκειας (αυτοπεποίθηση, συνείδηση της προσωπικής αξίας και ελευθερίας...β) συναισθήματα κοινωνικής επάρκειας (γνώση κοινωνικών προτύπων, κατοχή κοινωνικών δεξιοτήτων)

Οι απαντήσεις βαθμολογούνται με βάση 12 κλίμακες 6α και 6β

«Διερεύνηση των Προσωπικών Αξιών»= ερωτηματολόγιο μετράει τη σπουδαιότητα που αποδίδει το άτομο σε 6 βασικές αξίες της ζωής – Spranger α) θεωρητικός β) οικονομικός γ) αισθητικός δ) κοινωνικός ε) Αρχικός στ) Θρησκευτικός

Διερεύνηση Παιδικών Ενδιαφερόντων: Ερωτηματολόγιο «Τι θα ήθελα να κάνω»=Thorpe 294 σύντομες ερωτήσεις. Οι απαντήσεις βαθμολογούνται με βάση 8 τομείς παιδικών ενδιαφερόντων: τέχνη, μουσική, κοινωνικά φαινόμενα, αγωνιστικά παιχνίδια, παθητικά παιχνίδια, τεχνολογία, οικοκυρικά, επιστημονικά θέματα

Ερωτηματολόγιο Συμπτωμάτων Προβληματικής Συμπεριφοράς (ΕΣΠΣ)=σχολικής ηλικίας παιδιά. 67 συμπτώματα Προβληματικής Συμπεριφοράς. Τις πληροφορίες για την προβληματική Συμπεριφορά δίνουν ενήλικοι από το περιβάλλον του παιδιού

ΕΣΠΣ=4 σύνδρομα προβληματικής συμπεριφοράς α)αντικοινωνική συμπεριφορά β)υπερβολική αναστολή-νεύρωση γ)ανεπάρκεια-ανωριμότητα δ)ψυχοσωματικό σύνδρομο

Κοινωνιομετρικά τεστ=ψυχοδυναμική στις διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ των μελών μιας ομάδας σε μια δεδομένη στιγμή

Ποσοτική έκφραση προσωπικών εκτιμήσεων

Αντιληπτικοί τύποι: Binet, A. αντικειμενικός, λογικός, συναισθηματικός, λόγιος

Προσαρμοστικότητα και Προσωπικότητα

Οι δυσκολίες και τα εμπόδια προκαλούν ψυχική ένταση και το άτομο καταφεύγει σε μηχανισμούς άμυνας ή απροσαρμοστία

Η προσαρμογή δεν είναι μια σταθερή κατάσταση αλλά μια λεπτή ισορροπία ανάμεσα στον άνθρωπο και το περιβάλλον. Εναρμόνιση μεταβαλλόμενων κινήτρων - προς το διαρκώς μεταβαλλόμενο φυσικοκοινωνικό περιβάλλον.

Οι Βιολογικές και οι Ψυχολογικές Ανάγκες επιβάλλουν την αναζήτηση της Προσαρμογής – Αναπροσαρμογής.

Η επιτυχημένη προσαρμογή είναι όταν το άτομο βρίσκεται σε ενεργητική κατάσταση, όταν σκέπτεται, προβληματίζεται, αγωνίζεται, λαμβάνει αποφάσεις και αναλαμβάνει ευθύνες. Η παθητική στάση δε φανερώνει προσαρμογή. Κάθε περίπτωση προβληματικής προσαρμογής απαιτεί ειδική αντιμετώπιση

Ο άνθρωπος πρέπει να αφυπνιστεί ολόπλευρα. α) αφύπνιση πνευματικών, κοινωνικών, αισθητικών ενδιαφερόντων β) αφομοίωση γνώσεων, απόκτηση χρήσιμων δεξιοτήτων γ) δημιουργικός συνδυασμός μορφωτικών στοιχείων από την παράδοση και τα επιτεύγματα της σύγχρονης επιστήμης και τεχνολογίας δ) καλλιέργεια θετικού αυτοσυναισθήματος ε) δημιουργία ειλικρινών διαπροσωπικών σχέσεων

Στοιχεία Ψυχολογικής Προσαρμογής

α) Κίνητρα

δ' βαθμίδα Maslow: ανάγκη για εκτίμηση: άλλοτε ενεργητικά και άλλοτε παθητικά = οι τύποι του «ήρωα» ή του «μάρτυρα» .

β) Εμπόδια: εξωτερικά, προσωπικά (σωματικά, πνευματικά-ελλείψεις), κοινωνικά (προκαταλήψεις, κοινωνικές απαιτήσεις)

Καταστάσεις σύγκρουσης (Lewin)

. Συγκρούσεις δυνάμεων προσέγγισης –προσέγγισης. Το άτομο ανάμεσα σε δυο ανεπιθύμητες καταστάσεις

. Συγκρούσεις δυνάμεων προσέγγισης – αποφυγής και αποφυγής-προσέγγισης

.Συγκρούσεις που δημιουργούνται όταν το άτομο έλκεται από μια παρωθητική δύναμη και ταυτόχρονα απωθείται στον ίδιο βαθμό από μια άλλη.

γ) Αντιδράσεις: Άμεσες – Έμμεσες

δ) Λύσεις: Επιτυχημένη αντιμετώπιση των εμποδίων, οπότε δεν δημιουργείται ψυχική ένταση
Άμεσες αντιδράσεις – λύση. Έμμεσες – περιστολή ψυχικής έντασης – Κοινωνική Μάθηση

Έμμεση Προσαρμογή - Μηχανισμοί Άμυνας

Από στάδιο σε στάδιο – μεταδόμηση

1. Μηχανισμοί Υπεράσπισης: α) εγωκεντρισμός

β) αντιστάθμιση ή αποζημίωση (ίσως από απωθημένα δυσάρεστα παιδικά βιώματα)

Υπεραναπλήρωση-μορφή αντιστάθμισης

Προσχολική ηλικία αποζημίωση από άψυχα πράγματα

γ) Ταύτιση (πολύμορφος μηχανισμός άμυνας)

δ) Εκλογίκευση ή αυτοδικαίωση ή λογικοφάνεια

ε) προβολή

στ) Η μετατόπιση

ζ) Η αυτοϋποτίμηση

η) Το ψέμα (φανταστικά, παθολογικά, παιγνιώδη, εγωιστικά, αλτρουιστικά, κακεντρεχή)

2) Μηχανισμοί απομόνωσης ή διαφυγής

α. Η υποχώρηση (δειλία, φόβο)

β. Η ονειροπόληση

γ. Η παλινδρόμηση (προηγούμενο στάδιο ανάπτυξης) και η καθήλωση (σταμάτημα αναπτυξιακής πορείας)

δ. Το πείσμα (συνυπάρχουν παθητικότητα και ενεργητικότητα)

3) Μηχανισμοί Απώθησης

Αναπτυξιακή Προσαρμογή

1.Βρεφική Ηλικία – φύλο, αριθμός παιδιών, οικονομικό, πολιτιστικό επίπεδο οικογένειας

- α. η αναπτυξιακή τάση για βάδισμα
- β. η αναπτυξιακή τάση για διατροφή
- γ. αναπτυξιακή τάση για ομιλία

2. Νηπιακή Ηλικία 3^ο-5^ο έτος

α. Ελεγχόμενη αποβολή ούρων.

β. αναπτυξιακή τάση για επιβεβαίωση του Εγώ

γ. αναπτυξιακή τάση για σχηματισμό συγκεκριμένων εννοιών

ενθαρρυντική σιωπή, ενθαρρυντική ακρόαση – ενεργητική επικοινωνία

δ. αναπτυξιακή τάση για διάκριση του φύλου

ε. αναπτυξιακή τάση για διάκριση καλού-κακού

στ. αναπτυξιακή τάση για την απόκτηση φυσικών δεξιοτήτων απαραίτητων για τη διεξαγωγή απλών παιχνιδιών

Νηπιαγωγείο: δραστηριότητες γλώσσας, βιωματική σπουδή περιβάλλοντος, προμαθηματικές έννοιες, δραστηριότητες αισθητικής αγωγής, φυσική αγωγή, υγιεινή διαβίωση

3. Σχολική Ηλικία

α. αναπτυξιακή τάση για την απόκτηση της αναγνωστικής ικανότητας

β. αναπτυξιακή τάση για την απόκτηση βασικών εννοιών απαραίτητων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της καθημερινής ζωής

γ. αναπτυξιακή τάση για την απόκτηση υγιεινών συνηθειών και ευχάριστων διαθέσεων

δ. αναπτυξιακή τάση για την απόκτηση ανδρικών ή γυναικείων ρόλων

ε. αναπτυξιακή τάση για την απόκτηση κοινωνικής συμπεριφοράς και κοινωνικών διαθέσεων

στ. αναπτυξιακή τάση για την απόκτηση ηθικής συνείδησης

ζ. αναπτυξιακή τάση για την απόκτηση ανεξαρτησίας και αυτονομίας

Ανάπτυξη και Προσωπικότητα

Erikson: 8 στάδια προς την κοινωνικοποίηση

1. Στάδιο εμπιστοσύνης ή δυσπιστίας 1^ο-2ο έτος

2.» αβεβαιότητας ή ντροπής 3^ο-4^ο έτος

3.» πρωτοβουλίας ή ενοχής 5^ο-6^ο έτος

4.» της φιλοπονίας ή της μειονετικότητας 7^ο-12^ο έτος

5.» αυτοορισμού ή αβεβαιότητας

6.» Φιλίας ή απομόνωσης

- 7.» αποδοτικότητα
- 8.» Ολοκλήρωσης ή απελπισίας

Piaget: νοητική εξέλιξη

- α) δημιουργία ισορροπίας
- β) ψυχολογικός χειρισμός
- γ) τάση για προσαρμογή και οργάνωση

ι) αισθησιοκινητικό στάδιο

ιι) προλογικό στάδιο

ιιι) συγκεκριμένων λογικών πράξεων

ιιιι) τυπικών λογικών πράξεων

Gessell: 8 στάδια ανάπτυξης έως το 5^ο έτος

α) 3 μήνες έλεγχος μυών

β) 5-6^ο μήνα φθάνουν αντικείμενα, κινούν κεφάλι

γ) 7-9^ο μήνα πιάνουν αντικείμενα, κάθονται

δ) 12 μήνες δεξιότητες χεριών, εξουσιάζουν τα πόδια

ε) 2^ο έτος περπατούν, αρθρώνουν λέξεις

στ) 3^ο έτος προβολή εαυτού, ένταξη σε ομάδα

ζ) 4^ο έτος ερωτήσεις νηπίων

η) 5^ο έτος έλεγχος κινήσεων, διήγηση ιστοριών

Werner

Στάδιο αδιαφοροποίητης κατάστασης

Στάδιο διαφοροποιημένης κατάστασης

Στάδιο ολοκληρωμένης κατάστασης

Βιβλιογραφία

- Bagwell, C. L. & Schmidt, M. E. (2011). *Friendships in childhood & adolescence*. New York: Guilford Press.
- Baumrind, D. (1978). Parenting disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and society*, 9, pp.239-276.
- Berzonsky, M. (2011). A social-cognitive perspective on identity construction. In S. J. Schwartz, K. Luyckx, & V. L. Vignoles (Eds.), *Handbook of identity theory and research* (pp. 55–76). New York: Springer.
- Berzonsky, M. (1989). The Self as a Theorist: Individual Differences in Identity Formation. *International Journal of Personal Construct Psychology*, 2, pp.363-376.
- Berzonsky, Michael, D. (2004). Identity style, parental authority, and identity commitment. *Journal of Youth and Adolescence*, 33 (3),213-220.
- Bosma, H. A., & Kunnen, E.S. (2001). Determinants and mechanisms in ego identity development: A review and synthesis. *Developmental Review*, 21, 39-66.
- DuBois, D. L., Burk-Braxton, C., Swenson, L. P., Tevendale, H. D., Lockerd, E. M., & Moran, B. L. (2002). Getting by with a little help from self and others: Self-esteem and social support as resources during early adolescence. *Developmental Psychology*, 36, 822-839.
- Dunkel, C., Papini, D., & Berzonsky, M. D. (2008). Explaining differences in identity styles: Possible role of personality and aspects of family functioning. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 8, 349-363.
- Βοσνιάδου, Σ. (2009). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία Τόμος 1: Βιολογικές, Αναπτυξιακές και Συμπεριφοριστικές Προσεγγίσεις - Γνωστική ψυχολογία*. Αθήνα: Gutenberg.
- Βοσνιάδου, Σ. (1995). επιμ. *Ο Κοινωνικός κόσμος του παιδιού*. Αθήνα: εκδ.Gutenberg.
- Γαλανάκη, Ε. (2003). *Θέματα Αναπτυξιακής Ψυχολογίας*. Αθήνα: εκδ Ατραπός.
- Craig, G. & Baucum, D. (2007). *Η Ανάπτυξη του ανθρώπου Τομ.Α,Β* Αθήνα: εκδ.Παπαζήση.
- Cohen, D., Stern,V., & Balaban,N. (1995). *Παρατηρώντας και Καταγράφοντας τη Συμπεριφορά των Παιδιών*, επιμ. Βοσνιάδου Σ., Αθήνα: Gutenberg.
- Cole, M. & Cole, S. R. (2002). *Η ανάπτυξη των παιδιών. Γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά τη νηπιακή και μέση παιδική ηλικία*. Β. Τόμος, Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Δελλασούδας, Λ. (1991). *Κοινωνική Κοινοτική Πολιτική και Ειδική Επαγγελματική Κατάρτιση*.
- Δελλασούδας, Λ. (1992). *Η Ειδική Επαγγελματική Κατάρτιση*.

- Δημητρόπουλος, Ε. (2002). *Συμβουλευτική Προσανατολισμός. Συμβουλευτική και Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Τόμος Α. Αθήνα: εκδ.Γρηγόρη.
- Durkin, K. (1995). *Developmental social psychology. From infancy to old age*. Oxford: Blackwell.
- Erikson, E. H. & Stone, I. (1959). *Identity and the life cycle*. Selected papers. New York: International Universities Press.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. New York: Norton.
- Erikson, E. H. (1980). *Identity and the life cycle* (originally published 1959). New York: Norton.
- Eysenck, M.(2000). *Psychology: A student's handbook*. USA: Taylor & Francis.
- Ζήση, Α. (2004). *Κοινωνικά Προβλήματα στα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες*.
- Zavalloni, M & Louis-Guerin,C. (1984) *Κοινωνική Ταυτότητα και Συνείδηση. Εισαγωγή στην Εγω-Οικολογία*. Ρήγα, Β. (1996). Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Καλαντζή-Αζίζι, Α.(1993) *Αυτογνωσία, Αυτοανάλυση-Αυτοέλεγχος, Ψυχολογική Θεώρηση*. Εκδ.Παν/μιου Αθηνών.
- Καλαντζή – Αζίζι, Α.(2002) *Αυτογνωσία και Αυτοδιαχείριση. Ένα μοντέλο κλινικής πρακτικής και εκπαίδευσης ειδικών ψυχικής υγείας και εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Εκδ. Ελληνικά Γράμματα..
- Καλλινικάκη, Θ. (1998). *Μεγαλώνοντας σε Ίδρυμα*, Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Κασσωτάκης, Μ. (2002). *Συμβουλευτική και Επαγγελματικός Προσανατολισμός*. Αθήνα: εκδ.Τυπωθήτω.
- Kerpelman, J. L., & Pittman, J. F. (2001). The instability of possible selves: identity processes within late adolescents' close peer relationships. *Journal of Adolescence*, 24, 491–512.
- Krettenauer, T. (2005). The role of epistemic cognition in adolescent identity formation: Further evidence. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(3), 185-198.
- Kroger, J. & Haslett, S. J. (1988). Separation individuation and ego identity status in late adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 7, 59-80.
- Lehalle, H & Mellier, D. (2009). *Ψυχολογία της Ανάπτυξης. Παιδική ηλικία και εφηβεία*. Αθήνα: εκδ.Πεδίο.

- Leondari, A. (1993). Comparability of self-concept among normal achievers, low achievers and children with learning difficulties. *Child Development*, 73 (4) 1187-1203.
- Λεοντάρη, Α. (1996). *Αυτοαντίληψη*. Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Μαλικιώση – Λοϊζου, Μ. (1999). *Συμβουλευτική Ψυχολογία*. Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα
- Μαλικιώση-Λοϊζου, Μ. (2001). *Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στην Εκπαίδευση Από την Θεωρία στην Πράξη*. Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego identity status. *Journal of personality and social Psychology*, 5, pp.551-558
- Marcia, J. E. (2002). Identity and psychosocial development in adulthood. *Identity*, 2 (1), 7-28
- Montemayor, R. & Eisen, M. (1977). The development of self conceptions from childhood to adolescence. *Developmental Psychology*, 13, 314-319.
- Μπότσαρη- Μακρή, Ε. (2001). *Αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση: Μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*. Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Μακρή– Μπότσαρη, Ε. (2008). *Σύγχρονα προβλήματα εφηβείας*. Παιδαγωγική επιμόρφωση εκπαιδευτικών του ΟΑΕΔ. Αθήνα: ΕΚΠΑ-ΑΣΠΑΙΤΕ.
- Παρασκευόπουλος, Ι. & Χαραλαμπίδης, Ι. (1985). *Ψυχολογία Ατομικών Διαφορών*. ΟΕΔΒ.
- Πετρογιάννης, Κ. (2003). *Η μελέτη της ανθρώπινης ανάπτυξης: οικοσυστημική προσέγγιση*. Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.
- Πολυχρονοπούλου, Σ. (1995). *Παιδιά και Έφηβοι με ειδικές ανάγκες και ικανότητες*. Αθήνα.
- Schaffer, R. (1996). *Η Κοινωνικοποίηση του παιδιού κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του*. Αθήνα: εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Sigelman, C., Rider, E. (2012). *Life- Span human development* (8th edition). USA: Cengage Learning
- Sroufe, L. A. (1996). *Emotional Development: The Organization of Emotional Life in the Early Years*. New York: Cambridge University Press.
- Συριοπούλου- Δελλή, Χ. (2003). *Η Παιδεία στη Μετανεωτερική Εποχή: Η Περίπτωση της Ειδικής Αγωγής*. Αθήνα: εκδ. Γρηγόρη.
- Συριοπούλου- Δελλή, Χ. (2005). *Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στην Ειδική Αγωγή*. Αθήνα: εκδ. Γρηγόρη.
- Τομασίδη, Χ. (1982). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία*. Αθήνα: εκδ. Δίπτυχο, Σειρά Σύγχρονη Ψυχολογία.

- Τσιμπούκη, Κ. (1980). *Εκτίμηση Προσωπικότητας*.
- Feltham, C. & Horton, I. (2000). *Οδηγός Συμβουλευτικής και Ψυχοθεραπείας*, μετ. Ασημάκης, Π. Αθήνα: εκδ.Ασημάκης, Π.
- Freud,S. (1977). *Νέα Σειρά των παραδόσεων για την Εισαγωγή στην Ψυχανάλυση*, μετ. Τρικεριώτη, Κ. εκδ. Επίκουρος.
- Φραγκουδάκη, Α. (1985). *Κοινωνιολογία της Παιδείας*. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση.
- Χαραλαμπίδης, Β. (1993). *Η Ανάπτυξη της Προσωπικότητας*. Αθήνα: εκδ. Gutenberg.
- Χασάπης, Ι.(1980). *Ψυχολογία της Προσωπικότητας*.
- Wolfe, D. & Mash, E. (2006). *Behavioral and emotional disorders in adolescents*. New York: Guilford Press.
- Youniss, J. (1980). *Parents and peers in social development*. Chicago: University of Chicago Press.
- Νόβα-Καλτσούνη Χ., Μακρή-Μπότσαρη, Ε., & Τσιμπούκη, Α. (2000). *Θέματα Εφηβείας* (Μέρος Ι). Πάτρα: Ε.Α.Π.